

מראי מקומות- בבא קמא ל"ח

אסור, מ"מ כאן בהיזק מותר [וק', הא גר תושב קיבל ע"ע הז' מצוות, וא"כ למה יקנסו דוקא לענין גר תושב]. עור כ' שיש נפק"מ לענין עכו"ם, למשל אם מגייר, דלכאור' אם מעיקר הדין הישראל חייב בנזקו, א"כ אף דיכול לעקף עליו שלא לשלמו, מ"מ אם מגייר לכאור' יהי' חייב לשלמו, ובזה חידש התורה שאינו חייב כלל. ועוד כ' נפק"מ להיפוך, אם מיירי ההפקר בהא דנגח שור שלהם את שור שלנו, דאף דגזל מותר, מ"מ גם הגוי יכול להגן על רכושו ולא ליתן לישראל לגזולו, אבל עכשיו דהקב"ה התיר ממונו הרי חייב הוא לשלם. וע"ע בדברי יחזקאל (נ"א, ג') דכ' בשם הגר"ח, דנהי דמותר לגזול ממונו, זהו רק היכא דנוטל ממונו בתורת גזילה. אבל היכא דמזיק ממון של אחר, אפי' של הגוי, כיון דממון של הגוי הוא, ממילא חייב אפי' אם גזל עכו"ם מותר [אולם לכאור' עדיין לא תי' הקר', דאפי' אם אמרו' דהי' חייב כשהזיק של עכו"ם, איך שייך לחייבו בפועל, האם יתכן דמותר לגזול ממון מעכו"ם, ולא "לגזול" התביעה שיש להגוי עליו, וצ"ע].

ראה שבע מצוות וכו'- כ' השטמ"ק בשם המאירי, דכל זה הוא דוקא אם למעשה אינו עושה הז' מצוות, אבל אם עושה הז' מצוות, דינם אצלנו כדיננו אצלם [ולא כ' מהו הדין, ולכאור' משמע דס"ל דרעהו דוקא, ולכן כשם שאנו פטורים אם שור שלנו נוגח שור שלהם, ה"ה שהם יהיו פטורים אם שור שלהם נוגח שור שלנו]. וק', הרי לכאור' כיון דלא קיימו אותן מצוות, כבר התיר הקב"ה ממונם, ומבואר בסוגיין דאפי' אם חזר ועושינן אותן מצוות, דינם רק כאינו מצווה ועושה, וא"כ מהכ"ת לומר דאם קיימו המצוות דדינם אצלנו כדיננו אצלם. ואולי יש ליישב ע"פ דברי החי' הגרי"ז על הרמב"ם (מכתב בסוף הספר, עמ' 164), דכ' דמה דאי' בגמ' דאין לו שכר אלא כאינו מצווה ועושה, זהו רק במי שעושה המצוות ואין מקבלין אותן עליו, אבל אם מקבל עליו לעשותן (אע"פ שבלא"ה מצווה הוא בהן), אז הדין הוא דיש לו דין גר תושב, ואצלו הרי יש לו שכר כמצווה ועושה. וא"כ, י"ל דה"ה לגבי הא דהתיר הקב"ה ממונם, אה"נ, מי שמקיים המצוות בלי קבלה, י"ל דשפיר התיר הקב"ה ממונו, אבל מי שקיבל עליו המצוות, עליו לא נאמר דין זה כלל, ולו יש דין כמו אם לא הי' קנס.

אמרי ממ"נ, אי רעהו דוקא, וכו'- הק' בתוס' רעק"א (מ"ג), למה נקט הגמ' הקו' באופן צידוד, הא רעהו ודאי דוקא, כדאי' במתני' דשור רעהו ולא שור של הקדש, וא"כ למה נקט הגמ' לשון כאילו נסתפק אם רעהו דוקא או לא. וכ' דאולי הי' ניה"ל טפי להק' מיני' ובי', ולא להק' מבבא דרישא. והתוס' ר' פרץ ביאר דמה דאמרי' דשור רעהו דוקא, היינו לענין הקדש, דאין שייך לרעהו כלל, אבל אולי עדיין שפיר נקרא עכו"ם רעהו, ולכן שפיר נסתפק הגמ' בזה. אולם עוד הק' רעק"א, דלפי הצד דרעהו לאו דוקא, עדיין אינו מיושב הא דנגח של עכו"ם את של ישראל, דלמה חייב נ"ש אף בתם, וא"כ ע"כ רעהו דוקא הוא, ואיך נסתפק בזה, והניח בצ"ע.

כיון שלא קיימו, עמד והתיר ממונן לישראל- פ"י בתוס' ר' פרץ תי' הגמ', דלעולם רעהו לאו דוקא, אבל כי נגח של ישראל לשל נכרי, פטור משום דהתיר ממונם. אלא דהק', דעדיין אינו מיושב למה גוי משלם נ"ש לתם. וכ' דאולי זהו ג"כ מהא דהתיר ממונם, או שמא לא בא להקל בתם אלא בישראל דוקא [ומשמע דכוונתו דסברא הוא דלא הקיל התורה בח"נ אלא בישראל, ומשמע דאולי הסוגיא דפלגא נוקא ממונא, וצ"ע בזה], והניח בצ"ע. אבל הנמוקי יוסף (יט. בדפיו בסוף מתני') ביאר להיפוך, דבאמת רעהו דוקא, ולכן של ישראל שנגח לשל נכרי פטור. ובאמת מן הדין הוא דגם נכרי שהזיק של ישראל צריך להיות פטור, ומה שחייב הוא משום שהתיר הקב"ה ממונם. וע"ע בתוס', דלגירסא דידן משמע דרעהו לאו דוקא, והפקיר הקב"ה ממונם דבנגח שור שלנו שור שלהם פטור [וצ"ע לדבריו למה הגוי חייב נ"ש גם בתם, ולא משמע כתי' התור"פ הא' דגם זה מהקנס, ואולי צריך לדחוק כתי' הב' של התור"פ]. אבל המהרש"ל מגיה איפכא, דרעהו דוקא, ומיירי ההפקר בנגח שור שלהם שור שלנו, דצריכים לשלם. והק' תוס' דלמ"ד גזל עכו"ם מותר בלא"ה, למה צריך קנס בכלל. וכ' החזון איש (ב"ק י', ה') ליישב קו' תוס', אפי' אם קו' הוא מהפקעת הלואתו ולא גזל ממש (ע' מהרש"ל), י"ל דבא לרבות את של גר תושב, דאע"ג דהפקעת הלואתו

(ט) שתי פרידות טובות יש לי וכו', נעמה העמונית- ע' בנמוקי יוסף (יט. בדפיו) דהק' דהא בפסוקים מבואר דנענש שלמה על שנשא נשים עמוניות. ותי' דלא על נעמה נענש, שהיתה צדקת, אלא על שאר העמוניות, דעדיין היו עובדות ע"ז, ורק משום נשים אלו נענש שלמה.

(י) בתו של רבי אם כשרה היא, וכו'- ע' בים של שלמה (י') שהעיר שלא הביא הרי"ף והרא"ש דברי עולא לדינא, וכ' די"ל דזהו משום דלא קיי"ל כעולא לגבי הרבנן, אלא אדרבה, יכול לנחם בכל ענין, וכן נראה, דאי"ז גידופא, אלא אדרבה, נחמה שלו הי' קצת צער להאבל, לומר דאם היתה כשרה וכו', אלא אדרבה, יש לשבח המת, וזהו כבוד להמת ולאבל. וע"ש עוד שביאר דמה שהיו אומרים דמה אית לך למעבד, הכוונה היתה דמה מועיל רוב הצער והבכיי', הרי אינכם יכולים להחזיר המת, ע"ש עוד בזה.

(יא) דאילו בכירה דקאמרה מואב א"ל הקב"ה למשה אל תצר את מואב וכו'- ע' באגרות משה (חלק ח' עמ' 15) שמביאים שם מעשה שהי' ר' משה מספר, בא' מהבעלי בתים בליובאן שנפל למשכב בחולי מזור שלשונו התנפחה בפיו. ובקיצור נמרץ, הגיד הבעה"ב לר' משה דשבוע קודם לכן הי' מתמיה על בנות לוט שרמזו שבנם הי' מאביהם, ולמה זכו שמשיח יהי' מצאצאיהם, הרי לכאו' דבר מגונה הוא זה, והי' מדבר עליהם בדרך בזיון. בלילה הופיעו בחלומו ב' נשים זקנות מאד ואמרו שהן בנות לוט. ואמרו ששמעו את טענתו, ובאו מעולם האמת לענות לו. ואמרו דבעצם היו יכולין לומר דמאחר שניצלו בדרך נס מסדום, י"ל דגם נתעברו בדרך נס ג"כ, ולא ממעשה זנות. וא"כ הי' שייך שיאמרו שנתעברו מהשכינה כביכול, ויכולים לייסד מזה דת חדשה, כמו נצרות. ולכן קראו בניהם דוקא עמון ומואב, להודיע שכמו ששאר אשה מתעברת הם נתעברו, ויש להולד אב בשר ודם. ולכן זכו למשיח האמיתי שיהי' מהן. עוד אמרו שהוא (הבעה"ב) חטא חטא גדול כאשר דיבר עליהן דרך בזיון. ולכן הוא יענש ע"ז מדה כנגד מדה, כעונש המרגלים בלשונו, ועי"ז

(ד) והתיר ממונן לישראל- ע' בקרית ספר (נזק"מ פ"ח) שכ' דאולי הלכתא הוא עד שבא נביא ומסמכי אקראי. וכן לכאו' מבואר בחי' הר"ן (סנהדרין נ"ז) שהוא דין דאורייתא, ע"ש.

(ה) הא למדת שאפי' נכרי ועוסק בתורה הרי הוא ככה"ג- כ' תוס' בע"ז (ג. ד"ה שאפי') דזהו דוקא בלימוד ב' מצוות, דלגבי שאר התורה, הא קיי"ל דגוי העוסק בתורה חייב מיתה.

(ו) אלא כמי שאינו מצווה ועושה- הק' הרשב"א, א"כ שוב אינו ככה"ג גדול, שהרי אינו מקבל שכר כמצווה ועושה. וכ' השטמ"ק בשם הרא"ה דלשון זה גוזמא הוא ולא דוקא. [ולכאו' יש לעי', דהא כ' רש"י דאם אין מקיימין אותן, הרי נענשו, וא"כ, באמת מצווין הן, ואם הסברא דמצווה ועושה מקבל שכר טפי הוא משום שיש לו יצר הרע כנגדו, ועל דרך זה, א"כ לכאו' גוים יש להם אותו יצר הרע, דהא שפיר מצווין. ועוד, הרי תוס' בע"ז (ג. ד"ה גדול) דכ' סברא זו, שיש לו שכרא טפי משום שהוא דואג לקיים מצות בוראו, כ' כן על גמ' זה גופא דגוים אין להם שכר אלא כאינו מצווה ועושה, וצ"ע.]

(ז) דקדקנו בכל תורתכם, ואמת הוא חוץ מדבר זה שאתם אומרים, שור של ישראל וכו'- תמה הים של שלמה (ט'), איך לא חשו אותם חכמים שילשינו אותן למלכות הרשעה, ויצא מזה כמה גזירות ושמדות. והוכיח מזה דחייב אדם למסור עצמו בכדי שלא לשנות דבר מדברי התורה הקדושה, ואם ישנה הדין, הרי הוא ככופר בתורת משה, ואסור לעשות כן בשום פנים ואופן. ומה דאי' בתלמי המלך שכיוונו חכמים לכמה שינויים בביאור המקראות, כ' דשאני התם דמן שמיא הוא דנתן בלבם כל אותן שינויים, והו"ל כעין רוח הקודש. ועוד חלוק מהתם, דהתם הרי לא שינו איזה דין, אלא משמעות המקראות, אבל ח"ו לשנות איזה דין.

(ח) אלא נשא משה ק"ו בעצמו- הק' הפרשת דרכים (דרוש י') הא אין עונשין מן הדין, ואיך נשא משה ק"ו בעצמו לעשות מלחמה כנגד המואבים מכח ק"ו. וכ' דאולי אזלי' בש"י רשב"י, דס"ל עונשין מן הדין, א"נ דאצל בני נח לא אמרי' דאין עונשין מן הדין, וכ"כ הקובץ ביאורים (כ'), דבעכו"ם לא אמרי' כלל זה.

ימות. כשסיים האיש לספר את סיפורו, היסב את פניו אל הקיר ונפטר לעולמו. ועי"ז ראה ר' משה בכך ענין אמיתי.

יב) ועל הכותית- הק' תוס', לפי השיטות דכותים פסולים משום עבד ושפחה נתערבו בהם, א"כ למה חייב קנס, לימא לה תביא ראי' דלאו שפחה את, ואשלם לך. ותי' דמוקמי' לה אחזקת אבהתא. ולכאו' תמוה, איזה חזקה היא זו, הרי אנו יודעין מי הוא אביה, והשאלה הוא רק אם אביה בא על שפחה כדי להולידה, או על אשה כשרה, ומה חזקת אבהתא שייך בזה. וע"ע בקובץ שעורים (כתובות פב) דהק' דלכאו' על הצד דנולדה משפחה, אי"ז אביה בכלל, דאינה מתיחס אחריו. ותי' דזהו ג"כ חזקה, דזרע של אדם נתיחס אחריו, וממילא כיון דאנו יודעין דזרעו היא, ממילא יכולין לומר דנתיחס אחריו. ובזה מיושב קו' הראשונה, דאה"נ, בעצם מה שהוא אביה אינו כלום, אלא כיון דאביה הוא, יש לנו חזקה דצריכה להיות נתיחס אחריו, וממילא אמרי' דכשרה היא. ועל דרך זה ביאר השו"ת בית יצחק (אה"ע א', קי"ט, ד'), אלא בנוסח אחרת קצת, דכ' דכיון דעד הנה אמרנו דנערה זו בתו של איש זה היא, א"כ, אם אנו אומרים דבאה משפחה, א"כ שוב אינה חשובה בתו כלל, וזהו כנגד החזקה שלנו.

יג) משום דהוי ממון שאין לו תובעים- הק' התוס' ר' פרץ, לימא ב"ד יד עניי אנן, ויתבעוהו ב"ד. ותי' דה"ק, כיון שממון זו אין לו תובעים, א"כ אין מי שיטרח לחזור ולהביא עדים שאנסה או שפיתה, לא האשה, ולא שום עני ולא ב"ד.